

РЕЦЕНЗІЯ

Кандидата юридичних наук, доцента
кафедри кримінально-правової політики
Таволжанського

Олексія Володимировича

на дисертацію Альони Володимирівни Агеєнко
з теми «Кримінально-правова характеристика декларування
недостовірної інформації», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства і функціонування державного апарату проблема поширення корупції та протидії їй проявам є надзвичайно актуальною. На жаль, індекс сприйняття корупції свідчить, що в Україні протягом багатьох років виникали та розвивались корумповані відносини, які поступово витісняли правові й етичні взаємовідносини між людьми. Поступово такі відносини з аномалії перетворились у звичайну поведінку. При цьому корупція як негативне суспільне явище серйозно поглиблює кризу довіри до держави та її владних структур, правоохоронної й судової систем, зводить нанівець їхній авторитет, тим самим перешкоджаючи реалізації принципу верховенства права й загрожуючи національній безпеці України. Рівень корупції в Україні має катастрофічні наслідки, а протидія їй проявам тривалий час була, швидше, імітацією. Лише з 2014 року в Україні почали запроваджувати дієві антикорупційні заходи, що посприяли істотному обмеженню корупційних виявів. У 2014 році Законом України «Про запобігання корупції» Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 366-1, у якій вперше було встановлено кримінальну відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Проте 27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України визнав положення ст. 366-1 КК неконституційними, зважаючи на те, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоча і свідчать

про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не можуть заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог ст. 11 КК України. Згодом, з метою запобігання гальмуванню антикорупційної реформи та відновлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, Законом України від 29 черв. 2021 р. № 1576-IX було виключено з КК України ст. 366-1 й доповнено ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації». Втім під час реалізації положень ст. 366-2 КК України стало очевидним, що й нові кримінально-правові приписи не позбавлені недоліків. Серед теоретиків також неодноразово висловлювалися критичні зауваження щодо недосконалості конструкції ст. 366-2 КК України та інших кримінально-правових норм, спрямованих на протидію корупції. У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Агеєнко А. В. проблемних аспектів кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації включно з питаннями її соціальної обумовленості, складу кримінального правопорушення та системи кримінально-правових засобів за вчинення цього діяння, є своєчасним, актуальним та необхідним як для науки кримінального права, так і для подальшого розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність.

Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Теоретичні проблеми ефективності кримінального законодавства України та практики його застосування» (номер державної реєстрації 0111U000959). Тема роботи затверджена рішенням вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 3 від 21 листопада 2017 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Грамотне використання загальних та спеціальних методів наукового пізнання забезпечили обґрунтованість, переконливість, достовірність авторських положень і

висновків. Зокрема, завдяки діалектичному методу проаналізовано елементи та ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України (розділ 2). Історичний метод використано для вивчення факторів установлення та збереження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (розділ 1). Системно-структурний і функціональний – при визначенні родового об'єкту декларування недостовірної інформації із відповідним закріпленням відповідальності за це діяння у системі Особливої частини КК (розділ 2); при розкритті змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак аналізованого кримінального правопорушення (розділ 2); при характеристиці видів та порядку застосування засобів кримінально-правового характеру за це кримінальне правопорушення (розділ 3); при визначенні можливих шляхів подальшого вдосконалення положень ст. 366-2 КК України (розділи 2, 3). Юридичний (догматичний) метод використовувався при тлумаченні кримінально-правових понять та з'ясуванні змісту відповідних положень правового регулювання подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (розділ 2); при визначенні безпосереднього об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення (підрозділ 2.1). За допомогою статистичного методу було досліджено статистичні показники слідчої та судової практики щодо притягнення до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (підрозділ 1.4). Порівняльно-правовий метод дозволив за положеннями галузевого законодавства України визначити повний зміст кожного з нормативно-правових факторів криміналізації декларування недостовірної інформації (підрозділ 1.3).

Емпірична основа дослідження охоплює матеріали 40 ухвал та вироків за кримінальними провадженнями про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, що розглядалися судами України в період з 2020 по 2023 роки, статистичну інформацію Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Робота є комплексним дослідженням проблематики, пов'язаною з кримінальною відповідальністю за декларування недостовірної інформації. Аналіз змісту цього дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про наявність наукової новизни. Низка авторських положень та висновків характеризуються новим підходом до обраної проблематики або забезпечують додаткову аргументацію та приріст знань щодо вирішення окремих дискусійних питань з окресленої тематики. Зокрема:

Заслуговує на увагу додаткова аргументація дисертантки на користь теоретичної позиції щодо соціальної обумовленості збереження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Важливе значення має детальний аналіз структурних елементів суспільних відносин, яким заподіюється шкода у разі декларування недостовірної інформації та розкриття механізму заподіяння цим суспільним відносинам шкоди.

Заслуговує на увагу позиція авторки, що обов'язковими об'єктивними ознаками декларування недостовірної інформації є діяння у формі дії та спосіб, який полягає в обмані, а також точка зору щодо можливих видів останнього. У роботі зазначається, що спосіб декларування недостовірної інформації може бути як активним, так й пасивним.

Значний науковий інтерес становить пропозиція щодо обчислення різниці вартості об'єкта декларування з урахуванням неоподаткованого мінімуму доходів громадян на час вчинення кримінального правопорушення, а саме на час подання декларації.

Слушною видається аргументація щодо доцільності уточнення розмірів окремих видів покарань, що передбачені санкціями обох частин статті 366-2 КК, а також обґрунтування доцільності застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ч. 2 ст. 75 КК у разі вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень.

У дисертаційній роботі міститься низка інших положень з елементами новизни, а також висловлюються пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та практики його застосування.

Повнота викладу одержаних результатів. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Дисертантка з належною точністю окреслила мету дослідження, що полягає у розкритті питань соціальної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації; теоретичному аналізі підстави кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації; виробленні пропозицій з удосконалення положень ст. 366-2 КК України та практики їх застосування.

Зміст дисертації Агеєнко А. В. має внутрішню єдність. План дисертації є логічним, послідовним та відображає вектори і специфіку дослідження. У розділах дисертації повно викладено зміст власних досліджень авторки. Виклад матеріалу є логічним, послідовним, лаконічним, системним та належним чином аргументованим. У висновках зазначено найбільш важливі наукові та практичні результати дисертації, запропоновано шляхи вирішення наукових та практичних проблем застосування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, окреслено можливі напрями подальших досліджень за тематикою дисертації.

Джерельна база дисертації охоплює 318 найменувань. Ключові наукові результати та висновки викладені у 6 індивідуальних публікаціях авторки, серед яких 3 наукові статті, що опубліковані в українських наукових фахових виданнях, 1 наукова стаття – у зарубіжному періодичному виданні, та тези двох наукових доповідей на міжнародних конференціях.

Повнота викладу одержаних результатів відповідає встановленим вимогам і свідчить про достатній та належний рівень їх апробації.

Дискусійні положення дисертації. У цілому дисертаційна робота Агеєнко Альони Володимирівни виконана на належному науковому рівні.

Разом із тим, як і будь-яка наукова праця, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування.

1. У підрозділі 1.1 на стор. 17, 18 авторка зазначає, що при встановленні соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації достатньо зосередитися на дослідженні соціальних, нормативно-правових і кримінологічних факторів. Водночас у рішенні Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 визначено, що криміналізація конкретного вчинку людини можлива за умови, якщо це відповідає, зокрема, сукупності таких критеріїв: значна (суттєва) суспільна небезпека діяння; поширення аналогічних діянь у суспільстві; неефективність інших галузевих правових засобів впливу на зазначені діяння; неможливість успішної боротьби з діянням менш репресивними методами. За цим постає питання, чи не було би доречним при дослідженні соціальної обумовленості відповідальності за декларування недостовірної інформації виходити також із сукупності згаданих критеріїв криміналізації?

2. Висновок авторки на стор. 72, що предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК, є декларація, видається дискусійним. По-перше, у диспозиції норми про відповідальність за декларування недостовірної інформації йдеться про завідомо недостовірні відомості. По-друге, важливим є отримання інформації про майновий стан. Декларація ж є стандартизованою формою, яка розроблена для зручності обробки інформації. Ця форма сама по собі не є цінністю, тому предметом кримінального правопорушення слід визнавати саму інформацію, а не форму (декларацію), у якій вона подається.

3. Певні сумніви викликає позиція дисертантки щодо недоцільності доповнення пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» підпунктом «г», який передбачає обов'язок подавати декларації також для осіб, визнаних такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами). По-перше, пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» навряд чи можуть бути висновками по дисертації з кримінального права. По-друге,

аргументація щодо виключення олігархів з кола осіб, які повинні подавати декларації, потребує посилення, тому що на сьогодні така позиція підтримується міжнародними партнерами України і відповідає запитам суспільства.

Разом із цим наведені міркування не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи і не применшують наукової цінності рецензованого дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Наукове дослідження має теоретичне та практичне значення. Одержані результати і сформульовані висновки у подальшому можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій діяльності – для подальшого теоретичного вивчення питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації;

- у законотворчості – при опрацюванні законопроектів щодо внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України, інших нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції;

- у практичній діяльності – при застосуванні положень про відповідальність за декларування недостовірної інформації;

- у навчальному процесі – при підготовці навчальних і навчально-методичних видань і посібників із дисциплін «Кримінальне право України», а також у рамках освітнього процесу в закладах вищої освіти, що проводять підготовку фахівців за правничими спеціальностями.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано державною мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий. Застосований авторкою поняттєвий апарат є науково обґрунтованим.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на належному науковому рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі

висновки отримали теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Агеєнко А. В. відповідає спеціальності 081 «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає формальним вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Агеєнко Альони Володимирівни з теми «Кримінально-правова характеристика декларування недостовірної інформації», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінеті Міністрів України № 341 від 21.03.2022) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 (зі змінами, внесеними наказом МОН України № 759 від 31.05.2019), а її авторка – Альона Володимирівна Агеєнко – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правової політики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

О. В. Таволжанський

Підпис *Таволжанського О.В.*
Засвідчую
Нач.ВК *[Signature]*
16. *[Signature]* 2024 р.